

УДК: 37.091.33-028.22

О.А. ГЕРАСИМЕНКО

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАКТИКУМ У НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ З ХУДОЖНЬОЮ ОБРОБКОЮ МАТЕРІАЛІВ»

***Резюме.** У статті проаналізовано зміст та розкрито особливості застосування на заняттях з практикуму наочних засобів навчання для студентів вузів за напрямом «Технологічна освіта».*

***Ключові слова:** наочність, демонстрація, навчальний процес, практикум, художня обробка деревини.*

Постановка проблеми. Тенденції до поширення вивчення дисциплін з художніх і декоративних напрямків, як традиційних так і сучасних технік і технологій обробки різних матеріалів, вимагають переосмислення дидактичних засад з огляду на особливості розвитку сучасних інноваційних методологій та засобів навчання. Також, слід зазначити, що не усі аспекти та особливості методів навчання з художньо і декоративно-прикладних напрямків навчання були достатньо висвітленні у науково-педагогічних інформаційних засобах.

Аналіз досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На даний час величезне значення надається впровадженню сучасних новітніх технологій навчання, використанню сучасних засобів навчання в процесі вивчення практично орієнтованих дисциплін, практикумів та спецкурсів, що відображено у дослідженнях І. Бойко, В. Гетта, В. Горського, Р. Гуревича, М. Кадемії, О. Коберника, Н. Красовської, О. Малишевського, Т. Окуневої, М. Паламарчук, І. Петрицина, Г. Рубіної, В. Сидоренка, В. Чумак, Л. Шевченко, О. Шульги, Б. Яскули, та ін. Слід зазначити і значний пласт робіт які зазначають, що традиційна методика викладання практично орієнтованих дисциплін художнього і декоративно-прикладного напрямків не може бути повноцінно замінена масовим впровадженням новітніх технологій, але не виключає застосування їх у педагогічній практиці не порушуючи основних принципів, змісту та завдань освіти.

Так, проблемі використання наочності приділяли значну увагу педагоги: В. Болтянський, А. Брушлинський, Я. Коменський, А. Леонтьєв, Г. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, Л. Фрідман, І. Осмоловська та ін. В їх працях розглядалась роль та значення наочності в утворенні, формуванні понять та продуктивній навчальній діяльності учнів.

В Україні існує розрив між якістю, яку може забезпечити наявна фахова підготовка, і тими вимогами, що постають перед вищою освітою у зв'язку із розвитком суспільства. Головною умовою забезпечення потреби України у висококваліфікованих фахівцях є постійний пошук шляхів удосконалення підготовки в галузі вищої освіти, їх поширення та практичне використання. Розглянемо дидактичні особливості використання наочності в процесі вивчення дисципліни «Практикум у навчальних майстернях з художньою обробкою матеріалів» у процесі підготовки майбутніх учителів технологій і креслення.

Мета статті – розглянути особливості використання наочності в процесі підготовки майбутніх учителів технологій і креслення на прикладі вивчення художньої обробки деревини з дисципліни «Практикум у навчальних майстернях з художньою обробкою матеріалів».

Виклад основного матеріалу. Ефективність реалізації загальноосвітніх завдань навчання у значній мірі залежать від умов, які створюються для пізнавальної діяльності. Одна з найважливіших із них — забезпечення наочності навчання. Так, у процесі вивчення дисципліни «Практикум у навчальних майстернях з художньою обробкою матеріалів» (далі ПНМ з ХОМ) студентами Рівненського державного гуманітарного університету, напрямку

підготовки: 6.010103 «Технологічна освіта», спеціальності: «Вчитель технологій і креслення» використовується велика кількість наочних засобів, бо без них неможливо розкрити зміст навчального матеріалу, створити у студентів необхідні уявлення, образи, розвивати їхні просторову уяву й технічне мислення.

Враховуючи реалії сьогодення у методичному забезпеченні освітніх закладів виникає необхідність у самостійному пошуку шляхів поповнення навчально-матеріальної бази, створювати наочні посібники, пристрої та обладнання у навчальних майстернях. Позитивним фактором такої роботи є постійний педагогічний пошук та творчість, а в умовах залучення студентів до створення методичних наочних посібників, — має значний педагогічний ефект. Тому стає зрозумілим, що однією зі складових котра сприяє покращенню засвоєння навчального матеріалу являється виготовлення дидактичних матеріалів. Отже, створення наочних засобів у навчальних майстернях зумовлюється не тільки необхідністю поповнення навчального фонду засобами навчання, а й знаходить обґрунтування в освітніх та виховних наслідках.

Згідно визначення словника української мови [2, 136.] наочність — предмети, які використовують для показу під час навчання, а також метод навчання, що ґрунтується на використанні таких предметів. Золотим правилом для вчителя, на думку великого дидакта Я.А. Коменського [1, 58], повинно бути використання наочності в процесі навчання. Д.О. Тхоржевський зауважував, що унаочнення у практичному навчанні є однією з головних умов правильної організації навчального процесу, бо зміст останнього весь час пов'язаний з реальними технічними об'єктами і процесами [3, 109].

Демонстраційний метод навчання є одним із найважливіших засобів у реалізації принципу наочності навчання. Навчальна демонстрація включає в роботу органи чуття: зір, слух, нюх, дотик, смак, з допомогою яких виникають чуттєві уявлення про реальні предмети і явища. На заняттях з практикуму демонстрація є не лише засобом наочного навчання, а й джерелом знань, об'єктом вивчення. Викладач не тільки пояснює, а й показує студентам, як підготувати робоче місце до заняття, як розташувати матеріали, інструменти, пристрої, прилади. Підготовлене викладачем робоче місце студенти сприймають як взірць [4, 182].

На заняттях з дисципліни ПНМ з ХОМ використовуються різні види демонстрації, які можна об'єднати у такі групи: демонстрація об'єктів і процесів, що вивчаються в натуральному вигляді (натуральні наочні посібники); демонстрація картин і графічних зображень (образотворчі наочні посібники); демонстрація відеофільмів та презентацій; демонстрація прийомів роботи.

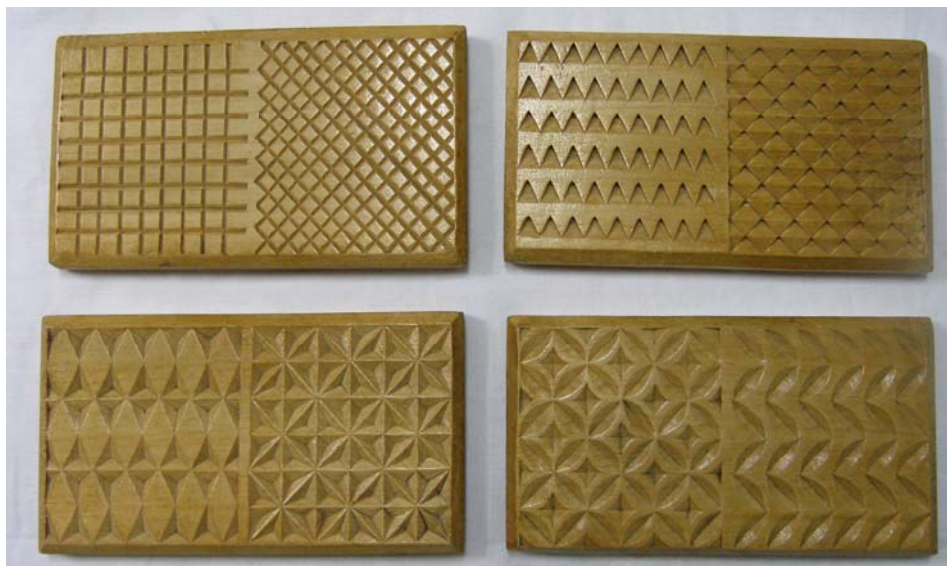
Розглянемо детальніше особливості використання наочних засобів навчання на прикладі вивчення художньої обробки деревини змістового модуля 13 «Композиція та художня обробка дерева» у п'ятому семестрі III-го курсу з дисципліни ПНМ з ХОМ. На вивчення змістового модуля «Композиція та художня обробка дерева» згідно робочої програми відводиться 16 год. лекцій, 30 год. лабораторних занять, 50 год. самостійної роботи. У процесі вивчення теоретичного і практичного матеріалу застосовуються попередньо розроблені (виготовлені) натуральні наочні посібники (обмежимося лекціями та лабораторними роботами з художньої обробки деревини). Наприклад, інструменти: різці й стамески (для виконання тригранно-виїмчастого, контурного, яворівського та рельєфного різьблення); мантачки для правки ріжучого інструменту; зразки виробів (див. рис. 1, 2); матеріали (деревина, морилка, лаки, фарби, шліфувальний папір, шліфувальні пасти, копірка та копіювальний папір, декоративні пасти); роздатковий матеріал у формі зразків-дощечок для виконання елементів та мотивів різьблення (див. рис. 3); майстерня з художньої обробки деревини забезпечена стендами із зразками та мотивами плоско-виїмчастих технік різьблення (див. рис. 4, 5.).

Рис. 1. Таріль

Рис. 2. Кухонні дошки

Рис. 3. Роздаткові зразки-дощечки елементів та мотивів тригранно-виїмчастого різьблення

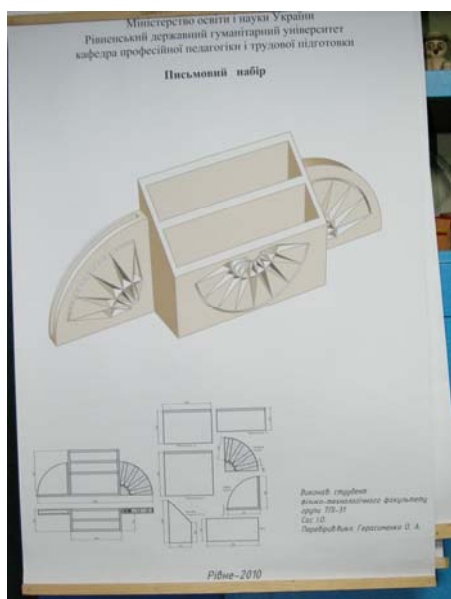
Також у процесі навчання застосовуються образотворчі натуральні наочні посібники – таблиці, проекти (див. рис. 6, 7), картини, креслення, технологічні картки. Проекти студенти розробляють у процесі самостійної роботи, потім затверджують у викладача. Власне проектування виробів з деревини виконується під час занять з дисципліни «Нарисна геометрія і креслення з основами машинної графіки» на комп'ютерах у спеціально облаштованій аудиторії. Таким чином реалізуються міжпредметні зв'язки результати яких видно на рис. 6 і 7.

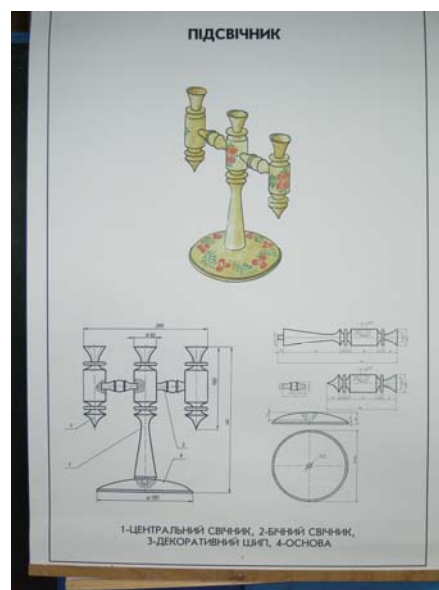
Рис. 4. Стенд зразків і елементів яворівської різьби

Рис. 5. Стенд зразків елементів і мотивів геометричної різьби

Рис. 6. Проект письменного набору

Рис. 7. Проект підсвічника

Прийоми роботи і трудові дії щодо виконання технологічних прийомів виконання елементів та мотивів різьблення демонструємо під час інструктажу. Така демонстрація забезпечує швидке і точне засвоєння учнями вмінь і навичок технологічно правильно і якісно виконувати різьблення. Демонстрування прийомів проводиться в такій послідовності: цілісний показ у робочому темпі; сповільнений показ з детальним поясненням усіх дій та операцій; знову цілісний показ у робочому темпі. Далі декільком студентам пропоную по черзі виконати трудові дії у процесі виконання яких можливі помилки, у цьому випадку знову виконується пояснення і демонстрація правильних прийомів виконання трудових дій [4, 182].

Демонстрування та ілюстрування постійно поєднуємо з поясненням, що дає можливість зробити процес навчання доступним і зрозумілим, підвищує зацікавленість студентів до завдання, збуджує у них творчу ініціативу.

Важливим засобом унаочнення при поясненні матеріалу є виконання рисунків на дошці. Застосування їх розширює можливості формувати в учнів наочні уявлення про речі й процеси. Основна перевага рисунку на дошці – послідовне виконання його викладачем перед студентами. Це говорить про те, що готові натуральні і образотворчі засоби не можуть замінити рисунки на дошці, в ході яких студенти отримують відповідні пояснення. Зарисовки на дошці застосовуються, наприклад, при поясненні будови і особливостей інструментів для різьблення, послідовності розмітки орнаментів та особливості будови виробів. Застосування цих унаочнень допомагає визначити технологічну послідовність виконання операцій і правильно спланувати роботу студентів по виготовленню виробу [4, 183].

На заняттях з ПНМ з ХОМ демонструються навчальні презентації та відеофільми за допомогою сучасного інформаційного обладнання – ноутбук, проектор та екран. На жаль на теперішній час майже не можливо віднайти готових мультимедійних навчальних засобів, що відповідають навчальному матеріалу, а тим більше рекомендованих міністерством освіти. Тому нами було розроблено презентацію до лекційного матеріалу на тему «Художня обробка деревини» яка складається з 22-х слайдів, приклад слайду видно на рис. 8. Окрім презентації було підібрано ряд відеофільмів, які демонструються у процесі занять та можуть переглядатися студентами під час самостійної роботи «Геометрическая резьба», «Контурная резьба», «Урок резьбы для начинающих», «Резьба «Гатьянка»», «Заточка стамесок для резьбы», «Заточка стамесок на бруске», «Схема заточки», «Резные изделия».

Рис. 8. Слайд презентації «Художня обробка деревини»

Цінність навчальних презентацій та відеофільмів беззаперечна. Але не всяка демонстрація дає необхідний ефект. Тому при виборі окремих наочних посібників необхідно враховувати вимоги: фільм чи презентація за своїм змістом повинні відповідати темі заняття і його навчальній і виховній меті.

В одних випадках фільми стають джерелом знань, в інших допомагають студентам зрозуміти матеріал, викладений викладачем, або узагальнюють його. У зв'язку з цим у процесі показу презентації та відеофільмів ми застосовуємо різні форми поєднання слова з відеозображенням:

- 1) пояснення перед демонструванням (настанова на сприймання);
- 2) демонстрування фрагмента фільму, а потім пояснення (бесіда);
- 3) демонстрування супроводжується поясненням (синхронним коментуванням) [3, 117].

Отже, готуючись до заняття проходить ґрунтовна робота по підготовці наочних аудіовізуальних навчальних засобів навчання. Викладач повинен відібрати відеофільми та створити презентації для показу з урахуванням змісту, характеру та мети заняття. Необхідно педагогу особисто переглянути відео і встановити, на якому етапі уроку доцільно його демонструвати. Демонстрації, які проводяться на заняттях, не є самоціллю.

Важливою умовою ефективного використання демонстраційного матеріалу є керівництво з боку викладача сприйманням студентами демонстраційних об'єктів, трудових дій, зображень. Для перевірки правильності сприймання, розвитку спостережливості і пізнавальної активності викладач задає студентам запитання. В ході бесіди учні самостійно формулюють висновки на основі спостереження.

Висновки. Отже, у процесі вивчення практикумів, художніх та декоративно-прикладних дисциплін важливу роль відіграють наочні засоби навчання, а використання різних методів демонстрації покращує сприйняття й осмислення нової інформації, формування знань й умінь. Значну роль у цьому процесі відіграють власноруч розроблені дидактичні матеріали, котрі як найкраще відображають зміст навчального матеріалу.

Попередній досвід науково-педагогічної діяльності свідчить, що значну роль у процесі вивчення художньої обробки деревини відіграють натуральні об'єкти, а саме: зразки робіт, макети робіт, роздаткові дощечки, стенди. Це пов'язано з тим, що значна частина студентів намагається наслідувати (копіювати) готові технологічні об'єкти та орнаментальні мотиви. А наслідування (копіювання) є однією з найдієвіших методик з освоєння нових технологій обробки матеріалів.

З метою якісного та ефективного навчання студентів практичних дисциплін в руслі новітніх навчальних технологій та сучасних тенденцій педагогічної сфери ми будемо намагатися у подальшому розробляти відповідні наочні дидактичні матеріали, оснастити майстерні та навчальні аудиторії новими сучасними засобами навчання, що дозволить покращити та підняти якість освіти на новий рівень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лордкипанидзе Д.О. Ян Амос Коменский / Д.О. Лордкипанидзе // Наука и жизнь. – №4. – 1957. – С. 57-58.
2. Словник української мови: в 11 томах. – К.: Наук. Думка. — Том 5, 1974. — С. 136.
3. Тхоржевський Д.О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загально технічних дисциплін / Д.О. Тхоржевський: – [3-е изд., перераб. и доп.]. – К.: Вища школа, 1992. – 334 с.
4. Хорунжий В.І. Практикум в навчальних майстернях з методикою трудового навчання / В.І. Хорунжий. – Тернопіль: СМП «Астон», 2001. – 220 с.

А.А. ГЕРАСИМЕНКО. ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАГЛЯДНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА «ПРАКТИКУМ В УЧЕБНЫХ МАСТЕРСКИХ С ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ОБРАБОТКОЙ МАТЕРИАЛОВ»

Резюме. В статье проанализированы содержание и раскрыта особенность использования на занятиях с практикума наглядных пособий для обучения студентов вузов за направлением «Технологическое образование».

Ключевые слова: наглядность, демонстрация, учебный процесс, практикум, художественная обработка дерева.

O.A. HERASYMENKO. DIDACTICALLY FEATURES OF THE USE OF DEMONSTRATIONS IN THE PROCESSE STUDIES OF OBJECT «PRACTICAL WORK IN EDUCATIONAL WORKSHOPS WITH ARTISTIC TREATMENT OF MATERIALS»

***The summary.** In the article analyzed maintenance and the feature of the use is exposed on employments from practical work of visual aids for teaching of students of institutes of higher after direction «Technological education».*

***Key words:** evidentness, demonstration, educational process, practical work, artistic treatment of tree.*

Одержано редакцією 20.01.2014 р.